

TEŠKA REČ RADNICI

PRVOG dana tuzlanskih protesta, svi relevantni mediji u regionu su preneli da su na ulice izašli radnici preduzeća Dita, Konjuh, Guming, Polihem i Poliolchem, koja su nakon privatizacije otišla u stečaj, ili im stečaj preči, i da su im se u protestu pridružili nezaposleni radnici koji su u ovim i drugim preduzećima „tehnološki višak“. Međutim, kako se bunt širio na druge gradove i dobijao veći politički značaj, za učesnike i organizatore su označavani nezadovoljni građani, huligani, Fejsbuk grupe... Reč *radnici* je nestala iz medijskih izveštaja. Za naš bilten proteste u Bosni koji ne jenjavaju komentariše Salih Fočo, sociolog iz Sarajeva. Branislav Jakovljević nastavlja razmatranje o Konstantinovićevoj igri. Učitelj neznalica i njegovi komiteti

Ko to tamo igra?: Pretpalanački subjekat Radomira Konstantinovića (2)

Branislav Jakovljević

IV

U Konstantinovićevo delu, pojam igre pokriva širok semantički raspon. To nije samo igra kao ples, dakle telesni pokret, već i glumačka igra na pozornici, dečije igrarije, igre na sreću, nadigravanje i takmičenje, prevarena i izigravanje, ali jedna vrsta performativnosti: „duh uličnog jezika našao je“, piše Konstantinović, „pravi, sveobuhvatni izraz, koji pogađa u samu suštinu stvari, kad za jednu stvar koja ne vredi, koja se ne isplati truda, kaže da 'ne igra', i kad za ono što hoće, što zavređuje da se hoće, kaže da je stvar koja 'igra'“ (1966:300). Njega ne zanima igra samo kao metafora, već i kao fenomen kulture. U jednoj od mnogih razmišljanja o igri koje se prepeliču u *Pentagramu*, on piše da je „kultura traženje igre u uslovima znanja, pokušaj uspostavljanja promene, i pokreta, uprkos ovom znanju“, pa je tako „kultura pokušaj igre u ledeno doba duha postojanosti, pokušaj spasenja igre, ali uprkos znanju, uprkos ovoj postojanosti“ (23). U ovom osvrtu na igru prepoznatljivi su odjeci Huizingingov pristupa igri kao osnovi i pokretačkoj snazi kulture: „S tačke gledišta determinističkog shvatanja po kome svetom upravljaju jednostavni uticaji sila, ona je doslovno *superabundans*, izlišna. Jedan jedini dašak duha koji odbacuje bezuslovni determinizam čini prisustvo igre mogućim, pojmivim, razumljivim. Postojanje igre potvrđuje stalno, i u najvišem smislu, alogično svojstvo naše situacije u svetu“ (1969:349). Izabrani delovi iz *Homo ludens*a u prevodu Kaće Samardžić objavljeni su u časopisu *Treći program* u broju za jesen 1969. Broj koji mu je prethodio (leto 1969) doneo je kompletan tekst Konstantinovićeve *Filosofije palanke*, kao i, između ostalog, tekst Ratka Božovića „Metamorfoza igre“. Od metafore iz ranih romana kao što su *Daj nam danas* i *Mišolovka* (1956), Konstantinović tokom šezdesetih širi svoja razmatranja igre i pretvara ih u jednu sveobuhvatnu teoriju igre rasejanu kroz tekstove koje objavljuje u tom periodu. Ako pokušamo da pronademo teoretičara igre iz ovog vremena koji bi bio uporediv sa Konstantinovićem, onda to će to pre biti Eugen Fink nego Johan Huizinga.

Postoji veliki broj dodirnih tačaka između Konstantinovićeve i Finkove filozofije igre. Tako, na primer, Konstantinović govori o „geniju detinjstva“ kao o „idealu apsolutne igre“ (1966:237); Fink, sa druge strane, uzima Heraklitov 52. fragment: „Životni vijek je dijete koje se zabavlja igrajući kocke: kraljevstvo deteta“ (2000:26); i dalje, sledeći misao istog presokratovca, Fink govori o igri kao o stvaralačkoj moći vatre i rasvetljavanja (25). Igra se, i za Finka i za Konstantinovića, pr svega odnosi na konkretnu praksu mišljenja. I jedan i drugi zanimaju se ne toliko za značenje i društvene funkcije igre, već za igru kao, prema Finkovim rečima, „ključni fenomen uistinu univerzalna ranga“ (67); to u isto vreme znači uvid u subjekat kao „povlašćeno mesto na kojemu se oblikuje svijet, gde izvire svijet i gde takođe izvire privid da su sve stvari sakupljene u tom jednom svijetu i obuhvaćene njime“ (52). Ovo međusobno stvaralačko poricanje sveta i subjekta Konstantinović opisuje kao „Joninu igru“, odnosno igru onog koji stvara svet u kome će nestati: „Ja sanjam da se poistovetim sa svetom, da bih, 'postajući' taj svet, ulazeći u njega kao Jona u neman,

V

Ovo viđenje igre nalazi se u samom središtu Konstantinovićevo prvog romana *Daj nam danas*. Reč je o glavnom događaju romana, smrti Eduarda Krausa, i njegovoj nemoći da nestane, njegovim upornim i one-

za samoobrazovanje

Rilten

drustvena pitanja

uciteljneznalica.org

Imenovati TO ratom

spokojavajućim povratcima iz smrti. Ovo umranje i vraćanje Konstantinović opisuje kao „igru žmurke“: „On se zavlaičio ispod kade, i sakrivao se, zavlaičio se u sve kutove kupatila, i bežao je spretno, vešto, kao da mu nije toliko godina i kao da nije vreme da se sa tim prekine. Tvoje žmurke, Eduarde, rekla sam ja njemu u kupatilu, više me ne interesuju. Idi nađi nekog drugog pa se sa njim igraj žmurke“ (1954:228). Od Eduardove „igre žmurke“ ova igra skrivanja i pojavljivanja postepeno se razvija u jedno od centralnih pitanja Konstantinovićeve novelisticke proze. U *Ahasveru* ova „igra žmurke“ oslobađa se svih drugih značenja i odnosi se pre svega na pitanje pisanja, odnosno prisustva autora u tekstu. Ovde je Konstantinović sasvim blizak Beckettu iz trilogije, kao i teorijskim ispitivanjima ovog problema u tekstovima Barthesa i Blanchota. Susret sa tekstom nerazdvojljiv je od

suočavanja sa jednim odsustvom, odnosno smrću. Ako, kako je tvrdio potonji u *Prostoru literature*, pesnik ne nadživljava trenutak stvaranja, već živi umirući u njemu, pesma, taj tekst, redovi nanizanih reči, predstavljaju njegovu igru (1982:227). Ne trag igre, već igru samu. U tom smislu, Eduardova „igra žmurke“ epitomizira skričalicu koju pisac igra sa smrću krijući se u njoj samoj. Ova smrt otkriva se i potvrđuje okom koje oživljava tekst, svežu koja ponovo pokreće život: pogledom čitaoca. Ovakva igra žmurke, u većoj ili manjoj meri, prisutna je u svim Konstantinovićeve romanima. Time je značajnije što upravo u periodu kada završava ciklus romana, on ovu igru prenosi na teren koji je njoj svojstven, naime na područje vizualnosti, pre svega slikarstva.

kraj u sledećem broju

Prof. dr. Salih Fočo

Bosansko proljeće

Radnici su krenuli - građani su ih konačno podržali

SVJEDOCI smo velikih socijalnih nemira koji su proteklih nekoliko dana zahvatili najveće industrijske centre u Bosni i Hercegovini. Sa već neke kratke distance mogle bi se učiti bitne konstante proteklih događaja. Naime, iako još nisu događaji završeni iako nema još jasnih ishoda, da se zaključiti da je njihov motiv socijalno-egzistencijalne prirode. Građani Bosne i Hercegovine su potpuno obespravljeni i socijalno ugroženi. Naime, sama silina rata sa kojom su građani bili suočeni od 1992. do 1995. godine, stvorili su pretpostavke za devastaciju i uništavanje privrednih kapaciteta, a time i devastaciju same države i njene funkcionalnosti. Izlaskom iz rata veliki broj radnika ostao je bez posla jer su njihove kompanije bile uništene prije svega ratnim dejstvima i pomjeranjem stanovništva i radnika sa određenih područja po etničkim kriterijima. Nakon rata, očekivanja boljeg radnici nisu dočekali, nastupila je era privatizacije. Ta privatizacija dobila je ishod u ogoljenoj pljački političkih elita radničke imovine. Naime, privatizacija se odvila po principu prevare i prodaje imovine tj. nekretnina preduzeća. Radnici su masovno ostajali bez posla (prema nepotpunim podacima u procesu privatizacije i prevare na području BiH bez posla je ostalo oko 400.000 radnika). Sva socijalna politika odvijala se preko penzioniranja i slanja na biro radnika. Ni jedan napor nije učinjen da se sačuva proizvodnja i da se zapošljavaju radnici. Vlasti su postale predominantne i prenormirale proces rada i uveli prevelike poreske i ine kontrole koje su za posledjicu imale da i ljudi pa i pogoni koji su mogli raditi, polako su

se počeli gasiti. Sve je to za posledjicu imalo veliki broj nezaposlenih radnika koji danas iznosi oko 45% stanovništva. O materijalnim štetama i posledicama takvog koncepta privatizacije skoro da je nemoguće govoriti. Površnom analizom i računicom mogli bismo konstatirati da je on možda veći od ratnih šteta ne računajući ljudske živote.

Mladi su potpuno obespravljeni bez perspektive u vlastitoj zemlji. Takva sumorna slika uz veliku korupciju i političku nadmoć dovela je do velikog socijalnog nezadovoljstva. Ta nezadovoljstva već duže vrijeme građani su iskazivali kroz bezbroj štrajkova koji su se zbivali od izlaska na ulice, blokade saobraćajnica do štrajkova glađu. Štrajkovali su radnici, poljoprivrednici, penzioneri, branici, invalidi. Dakle skoro nema socijalne kategorije koja vlasti na različite načine nije upozoravala na svoje stanje tj. materijalni i socijalni status. (Prema nepotpunim podacima Saveza sindikata BiH od 2000. do 2014. godine bilo je 3861 štrajk. U istom periodu su bila i četiri generalna protesta i petnaestodnevnii štrajk upozorenja. Svi ti štrajkovi i njihova energija nisu iskorišteni za promjene već za dalje radničko beznađe). Sve to nije osvijestilo pa ni uozbiljilo političke i državne institucije. U međuvremenu su one postajale sve više socijalno neosjetljive za potrebe tih populacija i interesnih grupacija. Pored izvršne i zakonodavne vlasti treba pridodati i neefikasna tužilaštva i sudove koji su sve više nego institucije prava i pravdnosti i institucije od interesa građana. Te institucije pored formalne proklamacije su pod direktnim uticajem političkih

vladajućih stranaka koje ništa nisu radile niti procesuirale bilo koji predmet privatizacije i pljačke koja je svima jasna izuzev tim institucijama.

Sva sumorna socijalna i ekonomsko-egzistencijalna situacija opravdavala se etničkim podjelama i etničkim načinom predstavljanja i komponovanja vlasti na svim nivoima organizacije države. Puni dvadeset godina vlasti opstoje na nacionalnom i nacionalističkom konceptu koji udaljava sve građane od suštine problema i funkcije države. Vlast se zadobijala pomoću straha i ugroženosti Srba od Bošnjaka i Hrvata i obrnuto. Pitanja građana i njihovi interesi mjereni su kroz etno-nacionalnu prizmu, a ne kroz ekonomsko-socijalnu egzistenciju. Mada paradoksa kakvih u BiH nije malo, bude veći, ni jedan spor nije nastao u procesu privatizacije i rušenja radničke tj. društvene imovine i privatizacije preduzeća. Sve su se vlasti i u entitetima i na drugim nivoima odlično sporazumjele, da sve prigrabe ono što misle da njima pripada. U svemu tome nije nevin a ni Međunarodna zajednica koja je upravljala BiH od 1995. godine pa do danas. Naime, putem visokih predstavnika dirigrani su procesi koji se ogledali u konceptima da velike privredne sisteme, a oni su bili i najdominatniji u BiH, treba razrušiti i svesti ih na mala i srednja preduzeća. Time je razrušena privredna i industrijska osnova i minimizirana snaga i moć velikih preduzeća. Zato je postupak privatizacije proveden kroz dva ciklusa, malu i veliku privatizaciju. Razrušene privredne i kontabilne proizvodnje su urušene i nakon privatizacije osuđene na gašenje. Drugi proces se odvijao kroz diktat Međunarodne zajednice da se bankarski sektor privatizira. To je za posledjicu imalo da su sve banke privatizirane od stranih banaka i da nema ni jedna domaća banka kojom bi mogla da vlada jedna zemlja ili vlada. Banke su tako na razne načine isisale velike količine novca i time enormno osiromašile građane.

Sve je to za posledjicu imalo veliko siromaštvo građana i veliko socijalno raslojavanje u kome je nestajao srednji sloj, tj. radnička populacija. Konstituisan je gornji sloj, ili sloj bogatih koji su stekli bogatstvo na razne sumnjive privatizacijske i druge kriminalne načine, i donji sloj siromašnih koji čini skoro polovina stanovništva, dok se još jedna trećina nalazi na najnižoj skali socijalne izdržljivosti koji prerastaju u status siromašnih. Političke elite su u takvom odnosu postajale sve otuđene i socijalno neosjetljive za potrebe građana. One se već dugi niz godina bore da osvoje vlast i da putem iste dođu do što većeg vlastitog i stranačkog bogatstva.

Javna preduzeća su pretvorena, iako monopolna i po svojim uslugama i proizvodima izuzetno skupa, u bankomate političkih stranaka. Time su sva javna preduzeća dovedena da budu gubitaši i stranački stožeri za zapošljavanje svojih aktivista. Naime, ni očevidna se nije djelila kako se dijele uticaji i udjele političkih stranaka u javnim preduzećima i njihovoj pljački koju plaćaju opet tako osiromašeni građani.

Takvo stanje u kome se građani Bosne i Hercegovine nalaze, dovelo je do masovnih demonstracija, koje nisu po veličini toliko značajne i koje nisu sve industrijske centre ravnomjerno zahvatile. Ono po čemu su one značajne jeste silina i količina nezadovoljstva koja je iskazana i koja se iskazuje kroz veliki broj povrijeđenih demostranata (prema nepotpunim pa i protivrječnim podacima oko 200 demostranata je povrijeđeno ili primljeno u kliničke centre, dok je 196 policajca (također povrijeđeno), veliki broj zapaljenih objekata (tri sjedišta kantonalnih vlada i zgrada Predsjedništva BiH, kao i sjedišta dvije političke stranke HDZ i SDA). Upornost protesta koji traju do sada (preko šest dana) i to sa sve većom podrškom i drugih općinskih i regionalnih centara govori da je stanje apatično i da su promjene potrebne mnogo veće od onog što vlasti trenutno mogu ili misle izvesti. Protestanti i radnici koji se za sada smatraju nosiocima protesta i koji su pored društvenih mreža najaktivniji zagovornici promjena, sve veću podršku imaju građana širom BiH, bez obzira na etničke, kantonalne ili entitetske granice.

Ono što je karakteristično jeste da političke stranke u BiH različito gledaju na zahtjeve pa i postupke socijalnih nezadovoljstava. Počeli su jedni drugе optuživati umjesto da traže izlaskе iz stanja i da nude rješenja. Naime pokazuju se potpuno nesposobne da slušaju zahtjeve nezadovoljnih, a kakmo li da ih rješavaju. Tu se involviraju i susjedne države.

Predsjednik Vlade Republike Hrvatske posjetio je drugi dan demonstracija Mostar i dao podršku, istina dosta nejasnu HDZ-u, nacionalističkoj stranci koja je to do sada učinilo (Vlada Tuzlanskog kantona, Zeničko-dobojskog, Sarajevskog i Bihakčkog kantona su dale ostavke). Oni traže, i u tome su prilično uspjeli, da se puste na slobodu uhapšeni. Oni dalje traže ostavku federalne Vlade, dok se o ostavci Vlade BiH još ne govori. Protestanti traže da se formiraju ekspertске vlade na svim nivoima i da se raspišu vanredni izbori. Traži se procesuiranje pljačke u procesu privatizacije i gašenja velikog broja preduzeća, zbog čega je veliki broj radnika ostao bez posla, te da se ponište štetni privatizacijski ugovori. Traži se efikasna borba protiv korupcije i smanjenje plaća u javnom sektoru i državnim službama. Demonstranti traže efikasno i neovisno sudstvo, funkcionalnu vlast, ukidanje kantona u Federaciji i smanjenje administracije.

Izneseni zahtjevi su veliki i zahtjevaju radikalne promjene u bosanskim prilikama. One bi mogle biti na tragu veće socijalne pravde i efikasnije države u ostvarivanju socijalnih prava. Ono što zabrinjava jeste kapacitet političkih stranaka koji je, ruku na srce mali i koje ne mogu realizovati ni minimum iznesenih zahtjeva. Predsjedništvo BiH kao simbol vlasti je sve više nego to, ono je reprezentant nacioetničkih komponenta i ništa od stvarne nadležnosti nema u svom domenu. Tročlano odlučivanje sa etničkim predznakom vodi blokadi i jačanju političkih stranaka u odlučivanju i izvlašćivanju stvarnih organa vlasti iz njihovih nadležnosti. U Bosni se sve mjeri kroz etničke kriterije zastupljenosti, što vodi daljoj podjelama i blokadama, a ne funkcionalnoj državi i operativnoj vlasti.

Vlast je tako u Bosni izmještena i smještena u političko-oligartijsko-tajkunske krugove, u koje ulaze pravosudne institucije, koji ne mogu da funkcionišu od blokada koje čine jedne drugim. Tako procesuiranja niti bilo koje druge odgovornosti nema. Građani su taoci takve politike i političkih lidera koji su najvećim dijelom nosioci koruptivnih i drugih negativnih radnji. Da bi izašli iz tog kruga, nužno je bilo posegnuti za radikalnim mjerama. Samo se na taj način može gledati na velike materijalne štete koje su protesti prouzrokovali. No pogrešno bi bilo da se vrši zamjena teza da su demostranti huligani i rušeitelji. Demonstranti su svojim akcijama htjeli pokazati težinu situacije u kojoj se nalaze i gdje su oni taoci pljačke i kriminala koji je mnogo puta veći, koji su politički lideri napravili u prošlosti i time opljačkali radnike i osiromašili građane, a sebe obogatili.

Kako vrijeme odmiče primjetno je da se akcije nezadovoljnih radnika sve više politiziraju. Vlasti nasuprot protestanata sada suprotstavljaju boračke organizacije, pa čak uvlače i religijske strukture, kako bi podgrnjali nove sukobe i omalovažili akcije i zahtjeve demostranata. Dakle vlasti posežu za oporbanom i njima dobro znanom metodom etničkih sukoba i suprotstavljanja na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, umjesto ekonomsko-socijalnoj, što bi njima dalo za pravo i učinilo beznačajnim zahtjeve demostranata. Za sada su demostranti uporni (okupljaju se u istim ili većem broju svaki dan) priključuju im se radnici iz propalih preduzeća, istina slobodni i u nedovoljnom broju, ishod je još uvijek neizvjestan. Interesantno je da sindikati šute i da se ne identifikiraju. Izgleda da su njihova rukovodstva pod stranačkim uticajem i da su protestati svjesni da su ih u svim dosad sličnim akcijama iznevjerili.

Vlasti daju za parvo protestantima, ali ne čine ništa da udovolje njihovim zahtjevima. Ono što protestante čini ranjivim i nejedinstvenim jeste nejasno i neidentificirano vodstvo, nedostatak koordinacije, te spora njihova konsolidacija kroz različite forme.

Sarajevo, 11. februar 2014. godine

Projekat finansira Evropska unija kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava. Sadržaj ovog štampanog materijala je isključivo odgovornost CZKDa i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stav Evropske unije.

<p>Izdavač: Učitelj neznalica i njegovih komiteta Imenovati TO ratom</p> <p>Urednik: Ivan Zlatić</p> <p>Dizajn i prelom: Matija Medenica</p>
--